

Arkaik Dönem Yunan Mimarisinde Grotesk İzler: Gorgon-Medusa

Grotesque Traces in Archaic Greek Architecture: Gorgon-Medusa

Laleş USLU AZARAK
(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Dicle Üniversitesi, Sezai Karakoç
Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü,
Diyarbakır, Türkiye
Department of Archaeology, Dicle
University, Sezai Karakoç Faculty of
Letters, Diyarbakır, Türkiye
lalesuslu@gmail.com

Received/Geliş Tarihi 30.10.2024
Revision/Revizyon Tarihi 21.12.2024
Accepted/Kabul Tarihi 24.12.2024
Publication Date/Yayın Tarihi 25.06.2025

Atıf:

Uslu Azarak, L. (2025). Arkaik Dönem Yunan Mimarisinde Grotesk İzler: Gorgon-Medusa. *Edebiyat ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 74, 251-261.

Cite this article:

Uslu Azarak, L. (2025). Grotesque Traces in Archaic Greek Architecture: Gorgon-Medusa. *Journal of Literature and Humanities*, 74, 251-261.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Öz

Trajedi ve mizahı ironik bir şekilde imgeye dönüştüren Grotesk bilinçaltındaki korkuları, gülünç tuhaflıkları ve insana rahatsızlık veren duyguları ortaya çıkaran bir bezeme tarzı olarak karşımıza çıkmaktadır. Groteskin Batı sanatındaki ilk örneklerine Yunan sanatı hatta Yunan sanatının etkilendiği Doğu sanatında rastlanmasına rağmen TDK sözlüğünde Grotesk unsurların "ante quem"i Roma dönemine kadar götürülmektedir ve yapılan birçok çalışmada Roma ve Hristiyanlık sonrası sanat çalışmaları ön plana çıkarılmaktadır. Grotesk çalışmalara bakıldığında; bu tarzın daha da gerilere götürülebileceği anlaşılmaktadır. Yunan sanatındaki özellikle mimarideki örnekleri Gorgon-Medusa tarzında Arkaik dönemde gelenekselleşerek yaygınlık göstermiştir. Bu bağlamda mimaride daha çok mitolojik anlatımlarla kendini gösteren Grotesk sanatın Batı'daki gelişiminin ilk örneklerine Pagan sanatta rastlanılmakta daha sonraları Hristiyan sanatında devam ederek kilise gibi dinsel işlevli mekanlarda kullanılmaya başlandığı anlaşılmaktadır. Grotesk unsurlar bir yandan korkunç iken öbür yandan komik olabilmektedir ve bu yönüyle özünde bir zıtlık barındırarak aynı zamanda trajedi ile komediyi birleştirmektedir. Çalışmanın konusu olan Yunan mimarisinde işlenen ve Yunan mitolojisinde geçen Gorgonlar, gerek imgelem gerekse biçimsel açıdan Grotesk bir tema oluşturmaktadır. Grotesk sanatın içinde barındırdığı çelişik kavramlar ve anlamsal özellikleri Medusa'nın Yunan mitolojisindeki trajik öyküsü ve işlevi, sanat yapıtlarına yansıma durumunun birbiriyle örtüşmesinden ötürü Gorgon-Medusa ve mimarideki yansıması çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada, Arkaik dönem Yunan mimarisinde "Gorgonlar"dan özellikle "Gorgon-Medusa" betimlemelerinin görüldüğü bazı tapınak yapısını irdeleyerek Grotesk unsurların Doğu sanatındaki etkilerini de vurgulayarak Yunan sanatında işlendiği ve bu Grotesk unsurları biçim ve mana yönleriyle ortaya koymak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Grotesk, Yunan Sanatı, Mimari, Gorgon-Medusa

Abstract

Grotesque, which ironically turns tragedy and humor into images, is a style of decoration that reveals subconscious fears, ridiculous quirks and uncomfortable emotions. Although the first examples of Grotesque in Western art are found in Eastern art, where Greek art is affected, the "ante quem" of grotesque elements in the TDK dictionary is taken to the Roman period and many studies highlight Roman and post-Christian artworks. Looking at the grotesque studies, it is understood that this style can be taken further back. Examples in Greek art, especially in architecture, became traditional and widespread in the Archaic period in the Gorgon-Medusa style. The first examples of the development of grotesque art in the West, which manifests itself mostly with mythological narratives in architecture, are seen with Pagan art, and then it is seen that it continued in Christian art and started to be used in places with religious functions such as churches. While grotesque elements are terrible on the one hand, they can be funny on the other, and in this respect, they contain a contrast in essence and combine tragedy and comedy at the same time. The Gorgons, which are processed in Greek architecture and mentioned in Greek mythology, constitute a Grotesque theme both in terms of imagination and form. Contradictory concepts and semantic features of grotesque art, the tragic story and function of Medusa in Greek mythology, and its reflection in Gorgon-Medusa and architecture due to the overlap of reflections on artworks constitute the subject of the study. In this study, literature review method was used. The aim of the study is to reveal that the Grotesque elements were processed in Greek art by emphasizing the effects of Eastern art by examining some temple structures in which "Gorgons", especially "Gorgon-Medusa" descriptions, were seen in Archaic Greek architecture.

Keywords: Grotesque, Greek Art, Architecture, Gorgon-Medusa

Giriş

Fransızca bir sözcük olan “grotesque-grotesk” “Eski Çağ Roma yapılarında bulunan tuhaf, gülünç figürlerden oluşmuş süsleme üslubu” olarak tanımlanmasına rağmen Grotesk unsurların sanat eserleri üzerine işlenmesinin tarihi incelendiğinde, Roma döneminden daha gerilere götürülebileceği görülmektedir. Grotesk sanat, yakından incelendiğinde Yunan Uygarlığı ve büyük oranda etkilendiği Doğu’da da örneklerinin görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu nedenle çalışmanın özünü ve ana içeriğini oluşturan Gorgon-Medusa figürünün grotesk özellikleriyle mimaride kullanılması arkeolojik kanıtlarla birlikte sunmak ve irdelemek amaçlanmıştır. Zıtlık barındıran (Reed, 1961, ss. 9-14) trajik ve komik öğelerin bir bileşimi olarak da görülen grotesk (Steig, 1970, ss. 253-260; Aktulum, 2020, ss. 1-35) özellikler, Yunan sanatında birçok öge üzerine işlenen Gorgon-Medusa figürlerinde kendini göstermektedir. Grotesk bir anlayış olarak Gorgon-Medusa figürünün işlenmesi sadece biçimsel değil aynı zamanda derin bir anlamsal özelliği de kendisinde barındırmaktadır.

Grotesk unsurların sanat eserlerinde işlenmesi, sanatçıların yaşadıkları dönemlerde farklılık gösterse de eserlerin seyirciye iletmek istediği iletinin görselleştirilmiş hali gülünç, tuhaf, korkunç ve çirkin özellikler barındırmaktadır (Batur & Başdoğan 2022, ss. 38-50). Bu bağlamda, Yunan mitolojik karakterler olan Gorgonlar’ın da biçimsel olarak benzer olduğu korkunç ve çirkin ama bir yandan da komik bir görüntü sergilediği- görülmektedir.

Mitlerde anlatılan “Gargoyle” denilen bu karışık yaratıklara; dini mekanlardan kötü ruhları uzaklaştırmak, dünyadaki kötülüğü, kokuşmuşluğu insanlara hatırlatmak gibi misyonlar da yüklenmiştir (Tekdemir Dökeroğlu, 2021, ss. 1-18). Bu yönüyle, Doğu’dan Batı’ya birçok kültürde ve onların mitoloji ve masallarında grotesk unsurların yer aldığı görülmektedir. Gorgon adının etimolojisine bakıldığında; Eski Yunanca’da “Gorgos” sözcüğünden türetildiği anlaşılmaktadır. Gorgon sözcüğü, Yunanca sözlükte sıfat olarak; “coşkun, şiddetli, korkunç, korkutucu”; zarf olarak ise “korkunç bakışlı” (Çelgin, 2011, s. 134) anlamlarına gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında Yunan mitolojisinde geçen Gorgonlar’ın sözcük anlamı, mitolojideki anlatımıyla paralellik göstermektedir. Ayrıca “korkunç, zalim, vahşi” anlamlarının yanında “korumak” anlamını da taşıdığı bilinmektedir (Yılmaz Kolancı, 2020, ss. 81-104).

Grotesk özellikler taşıyan ölümsüz Stheno ve Euryale ile ölümlü Medusa’dan oluşan üç kızkardeş Gorgonlar’dan Antik Yunan yazarları da söz etmişlerdir. Homeros, Hesiodos, Apollodoros, Ovidius bunlardan bazılarıdır. Yunan sanatında Gorgonlar birlikte işlenmesine rağmen vurgu daha çok Medusa’ya yapılmıştır. Bu durum muhtemelen mitostaki tanrıçanın gazabına uğrayan ve kurban rolüyle trajik öyküsünün sanatçılar ve izleyiciler üzerinde bıraktığı derin etkilerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca Gorgon-Medusa figürünün mimaride bir doldurma bezemesinden çok ölümsüzlüğü temsil eden, - ki Medusa’nın üç kız kardeşten kendisinin ölümlü olması, mimaride ise ölümsüzlüğü ifade etmesi tam bir ironidir- üzerine işlendiği yapıyı kötü enerjiden koruyan, zafer, başarı vb. unsurları simgeleyen bir metafor olduğu anlaşılmaktadır (Yılmaz Kolancı, 2020, ss. 81-104; Pausanias, 1918, ss. 150-175). Bu çalışmada Gorgon-Medusa’nın kökeninden söz edilse de konu itibarıyla mimarideki Grotesk yaklaşım esas alınıp; Gorgon- Medusa figürünün kökeni, mitosu ve dönemden döneme büründüğü formları genel hatlarıyla işlenerek, bunlara konunun tamamlayıcı unsurları olarak yer verilmiştir.

Çalışmanın öznesini oluşturan alınlık heykellerinin Kıta Yunanistan’da Arkaik Dönem boyunca çoğunlukla Dor düzenine has bir gelenek olduğu görülmektedir. En erken örnekler Korfu’da (Korkyra) ele geçirilmiştir. En iyi bilinen örnek MÖ 580’lere tarihlenen Artemis Tapınağı’na ait devasa kabartma heykelleridir. Artemis Tapınağı batı alınlığında sahnenin merkezinde Gorgo-Medusa yer almakta olup her iki yanında bulunan mitolojik karakterler ve panterlerde bir hikaye anlatımı bulunmaktadır. Alınlıklarda tek başına devasa Gorgo-Medusa başı kullanımı daha çok Sicilya’da yaygın bir gelenektir (Ostby, 2009, ss. 154-173). Syracuse Apollon (MÖ 580-560) ve Selinus C (MÖ 550-530) Sicilya’daki tapınaklardan bazılarıdır. Korfu ve Selinus örneklerinde olduğu gibi erken alınlık bezemeleri hikayeden çok, bir bildirim simgesi gibi anlaşılmaktadır. Gorgon gibi ürkütücü mitolojik karakterler, apotropaik (koruyucu) bir simge olabileceği gibi izleyicide gizemle karışık bir korku duygusu yaratmayı amaçlayan bir simge olarak (Eran, 2019, s. 259) Grotesk özellikler taşımaktadır.

Yunan mimarisindeki Gorgon-Medusa betimi birçok yapı ve eser üzerinde betimlenmiştir. Kıta Yunanistan’daki Dor düzenli yapıların Batı Akdeniz’deki Yunan kolonilerinin yaptıkları tapınaklarda etkisi açıkça görülmektedir. Bu bağlamda hem konu sınırlandırılması adına hem de Batı Akdeniz’deki tapınaklarda Gorgon-Medusa başının gerek alınlıklarda gerek metoplarda gerekse antefiks ve akroterlerde işlenmesi gelenekselleşmiş olmasından dolayı söz konusu yerlerdeki birkaç tapınak çalışmaya alınmıştır. Söz konusu tapınaklar: Kıta Yunanistan’da Korfu Artemis Tapınağı, Thermum’daki MÖ 7. yüzyıl Apollon Tapınağı; Batı Akdeniz’de Syracuse’daki Apollon Tapınağı ve Selinus C Tapınağı yer almaktadır.

Batı Anadolu’daki bazı tapınaklarda da Gorgon-Medusa figürleri işlenmiştir fakat buradaki tapınakların daha çok İon düzenli olması ve daha farklı etkilerin bulunması nedeniyle konu dışında tutulmuş ve sınırlandırılmıştır.

Gorgonlardan Söz Eden Belli Başlı Erken Dönem Yunan Yazarları

Grekli sanatçılar gibi Gorgo-Medusa'ya Hesiodos, Homeros, Ovidius, Apollodoros, Pausanias gibi antik dönem yazarları da ilgisiz kalmamışlardır. Gorgonlar'dan birçok antik dönem yazarları söz etmiştir. Ana tema Gorgon-Medusa'nın mimarideki grotesk işlenişi olduğu için tamamlayıcı tema olarak belli birkaç antik yazardan alıntı yapılmıştır. Yunan dünyasında Gorgonlar'dan söz eden ilk ozanlar Hesiodos ile Homeros'tur.

Hesiodos

Hesiodos, "Theogonia" adlı eserinde Yunan tanrılarını anlatırken Gorgonlar'dan ikisinin ölümsüz, Medusa'nın ise ölümlü olduğundan söz etmiştir. Hesiodos, "Theogonia"sında ölümlü olduğundan dolayı şanssız Medusa'nın Perseus tarafından kafasının kesilmesini, edebi ve lirik bir tarzda anlatmıştır. Eserde bu kısım şöyle geçmektedir:

"Burası ince sesli kızların evidir.

Kızların isimleri Sthenno, Euryale ve şanssız Medusa'dır.

Medusa ölümlüydü ama ikizi ne ölümlüydü ne de yaşlanırdı.

Fakat Medusa mavi yeleli tanrıyla yattı, ilkbahar çiçekleriyle dolu çimenlerde.

Perseus kafasını kestiğinde." (Hesiodos, 2014, s. 70).

Homeros

MÖ 8. yüzyılda yaşamış ünlü Yunan ozanı Homeros'un da "İlyada" ve "Odysseia"da Gorgonlar'dan söz ettiği görülmektedir. Bu bağlamda Yunan sanatında en erken MÖ 7. yüzyılda görülen Gorgon betimleri MÖ 8. yüzyıla kadar geriye götürülebilmektedir. MÖ 8. yüzyılın Yunan dünyasıyla Doğu dünyasının kesiştiği bir dönem olması nedeniyle Gorgonlar'ın Doğu'nun mitolojisi ve anlatılarında geçen karışık yaratıkların benzer özellikleri ve işlevlerini taşımaları, betimlerinin ve anlatımının Doğu'dan geçmiş olabileceği savını güçlendirmektedir (Temür, 2009, s. 16).

Homeros, "İlyada" adlı eserinde Gorgon-Medusa'nın korkunç bir canavar olduğundan söz etmektedir.

"Korkunç suratlı acı bakışlarıyla Gorgo

Bir taş gibi duruyordu kalkanda." (Homeros, 2014, s. 307).

"Korku, kavgı, savunma, adamı dolduran

bir de korkunç canavar Gorgo'nun

başı, korku, yıldı salan azman." (Homeros, 2014, s. 196).

Ovidius

Ovidius "Metamorphoses" adlı eserinde Gorgon-Medusa'nın taşla çevirme özelliğinden söz etmektedir. Bu bölümlerden bazıları şöyledir:

"Perseus ...

Medusa'nın iğrenç başını ortaya çıkardı, arkasını dönüp.

Dağa çevrilen Atlas o kadar büyüktü, sakalı ve saçları

ağaçlara dönüştü; omuzları ve elleri dağın sırtları,

daha önce başı olan, yüce dağın zirvesi oldu." (Ovidius, 2024, s. 122).

"...yılan saçlı Gorgo'yu alt eden..." (Ovidius, 2024, s. 124).

Apollodoros

Apollodoros, "Bibliotheka" adlı eserinde Gorgon-Medusa ile Poseidon'un ilişkisinden, Gorgon-Medusa'nın korkunç bir canavar olup baktığı kişileri taşla çevirdiğinden vb. özelliklerinden söz etmiş olup Gorgonlar'ın mitolojisini detaylı bir şekilde anlatmıştır. Pegasus'un Poseidon ve Medusa'dan doğduğundan şu sözlerle anlatmıştır:

"Bellerophon, Medusa'yla Poseidon'un dölü kanatlı atına bindi ..." (Apollodoros, 2020, s. 117).

"Fakat korkunç bir canavarın, Gorgo'nun başı

Onun bütün sırtını kaplamış, kibisis her tarafını sarmıştı." (Apollodoros, 2020, s. 119).

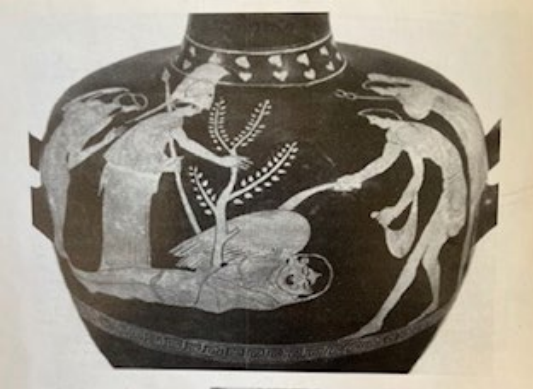
Pindaros, Pausanias vb. antik dönem yazarlarının yanında Sophokles, Euripides, Aiskhylos gibi antik dönem tiyatro yazarları da Gorgon-Medusa'dan söz ettiği bilinmektedir, fakat ana konuyu teşkil etmediğinden sadece birkaç antik yazarın eserinden alıntılar yapılmakla konu sınırlandırılmıştır.

Gorgon-Medusa Mitosu

Gorgonların trajik mitosu Hesiodos, Pausanias, Ovidius vb. birçok antik dönem yazar tarafından ele alınmıştır. Fakat bu yazarlardan en erken ve detaylı anlatan Apollodoros olduğu için onun Bibliotheka adlı eserinden Gorgon mitosu, olduğu gibi alıntılanmıştır.

Polydektes, Oinomaos kızı Hippodamia'ya evlilik armağanı için bağış toplama bahanesiyle Perseus dahil, arkadaşlarını çağırdı. Perseus, Gorgo'nun başını bile ondan esirmeyeceğini söylediğinde, Polydektes diğerlerinden atlarını vermelerini istedi. Perseus'un atlarını almadı, ona Gorgo'nun başını getirmesini sipariş etti. Hermes'le Athena'nın yol göstermesiyle Perseus Phorkos kızlarına, yani Enyo, Perphredo ve Dino'ya gitti; zira onlar Phorkos'un Keto'dan olan doğuştan yaşlı çocukları ve Gorgoların kardeşleriydi. Üçünün tek bir gözü, tek bir dişi vardı, bunları sırayla birbirlerine veriyorlardı. Perseus gözle dişi ele geçirdi, onları geri istediklerinde nymphelere giden yolu kendisine gösterirlerse teslim edeceğini söyledi. Bu nymphelerin kanatlı sandalları ve bir torba olduğu söylenen kibisisleri vardı.

İçine giysi ve yiyecek konduğu için ona kibisis denir. Hades'in başlığı da onlardaydı. Phorkides ona yolu gösterdiğinde dişle gözü geri verdi, nymphelere geldi, istediğini aldı. Torbayı (kibisis) sırtına astı, sandalları ayak bileklerine kadar çekti, başlığı başına giydi. Onu giydiğinde kimi isterse görürdü ama başkaları onu görmezdi. Hermes'ten adamant taşından bir orak aldı, Okeanos'a uçtu, Gorgoları uyurken yakaladı. (Şekil 1). Adları Stheno, Euryale ve Medusa'ydı. Yalnızca Medusa ölümlüydü; bu nedenle Perseus onun başını getirmeye gönderilmişti. Fakat Gorgoların başlarının çevresinde pullarla kaplı yılanlar çöreklenmişti, domuz dişi gibi kocaman dişleri, tunç elleri, onlara uçma gücü veren altın kanatları vardı, kendilerine bakan herkesi taşla çevirirlerdi. Perseus onlar uyurken tepelerinde durdu, Athena onun elini yönlendirdi, Perseus başını çevirdi, üzerinde Gorgo'nun suretini götürdüğü tunç kalkana bakarak onun başını kesti. Baş kesildiğinde Gorgo'dan kanatlı at Pegasos ve Geryon'nun babası Khrysaor dışarı fırladı; onları Poseidon'dan doğurmuştu. Perseus Medusa'nın başını torbaya (kibisis) koydu, geri döndü; ama Gorgolar uykudan uyanıp Perseus'u kovaladılar. (Şekil 2) Fakat başlığından ötürü onu göremediler, zira başlık onu gizliyordu (Apollodoros, 2020, ss. 118-119).

Şekil 1. Kırmızı Figürlü Hydria, Perseus'un Athena ve Hermes'in Gözetiminde Gorgon-Medusa'nın Başını Uyurken Kesme Sahnesi MÖ 450. Kaynak: (Carpenter, 2007, s. 114, Fig. 153).

Şekil 2. Etruria'dan, Dinós. Gorgon Ressamı, Baş Kesik Gorgon-Medusa MÖ 6. yy. Kaynak: (Beazley 1986, 15-16; Richter 1994, 317).

Yunan Mimarisinde Grotesk Gorgon-Medusa Betimlemeleri

Yunan mimarisindeki Gorgon-Medusa betimlemelerinin grotesk özelliklerine geçmeden önce Yunan tapınaklarının gelişimi ve yayılımına kısaca değinmek yararlı olacaktır. Yunan mimarisinin temel yapısının tapınak olduğu ve megaron ev tipinden geliştirildiği bilinmektedir. Bu yapı stylobat adı verilen bir zemine oturtularak, tapınağın ortasında bir cella ve onun önünde de bir sütun sisteminin üzerine alınıklı bir beşik çatının getirilmesiyle oluşturulmuştur. Grek mimarisi bir taşıma ve yük esasına dayanarak arşitrav ve alınıklar, sütunlar üzerindeki başlıklara oturtulmuştur. Yivli sütunlar silindirlerin üst üste konulmasıyla meydana gelerek yukarıdan aşağı doğru dinamik bir etki yaratmıştır. Yunan mimarisi kısaca belli bir ölçüyle hesaplanan bir plana dayanmaktadır. Grek sanatı olarak adlandırılan, Kıta Yunanistan ve adaları ile Batı İyonya bölgesindeki mimari öğeler ve eserler, çeşitli şehir devletlerinin edindikleri koloniler aracılığıyla Güney İtalya, İspanya, Güney Fransa kıyı şeritlerine kadar koloniler yoluyla yayılmıştı (Turani, 2003, ss. 168-169). Bu bağlamda Yunan mimarisinde MÖ 5. yüzyılın başlarına kadar etkili olmaya başlayan Dor düzeni, Batı Akdeniz'deki Yunan kolonilerinde de görülmüştür. Bu etki tapınakların baştabanında, sütun dizilerinde ve mimari dekor ve süslemelerinde özellikle Gorgon-Medusa figürlerinde kendini göstermiştir.

Kıta Yunanistan'da mimaride gerek estetik kaygı gerekse mimari yapının işleviyle ilgili birçok kompozisyon, dekor ve sembollerin işlendiği görülmektedir. Bu dekor ve kompozisyonlardan biri de Gorgonlar'dır. Gorgonlar, Yunan sanatında oldukça sevilen ve mitolojik bir konu olarak birçok sanat yapıtı üzerine betimlenen Grotesk unsurlardır (Floren, 1964, s. 236; Yılmaz Kolancı, 2020, ss. 81-104). Gorgon-Medusa betimleri, birçok eser ve mimari yapıda yer almıştır. Giriş bölümünde de söz edildiği gibi konu sınırlandırılması adına belli birkaç Gorgon-Medusa figürünün işlendiği tapınak yapısı alt başlık altında incelenmiştir.

Apotropaik bir anlayışla Gorgon-Medusa'nın kalkan, zırh, gemi vb. yerlerin üzerine işlenmesinin (Şekil 3) amacının kendisine bakını, Gorgon-Medusa'nın korkunç bakışlarıyla rahatsız etme olduğu anlaşılmaktadır. Bu yönüyle de Grotesk bir yaklaşım sergilemektedir ki sonraları Roma döneminde de Medusa'nın başı ve gözlerinin kamusal ve özel mimaride aynı amaçla kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Gorgon-Medusa'nın yüzünün koruyuculuk sıfatıyla ön plana çıktığı ve yapıları kötü ruhlardan koruduğu anlaşılmaktadır (Yılmaz Kolancı, 2020, ss. 81-104; Temür, 2009, s. 24).

Şekil 3. Atina'dan Mermerden "Stangford Kalkanı" Pheidias'ın Yaptığı Athena Parthenos Heykelinin Elindeki Kalkanın Roma Kopyası. Kaynak: (Carpenter, 2007, s. 181, Fig. 252).

Artemis Tapınağı betiminde ise Gorgon-Medusa basit bir apotropaik işlevden daha fazlasını anlatmaktadır. O, hayranlık uyandırmak ve ilham vermek için işlenmiştir. Yunanlılar için Gorgon-Medusa'nın bakışları her zaman korkunç ilahi gücün güçlü bir simgesiydi.

Thermum Apollon Tapınağı, C Evresi (MÖ 630-620)

Batı Akdeniz tapınaklarında Kıta Yunanistan Dor geleneğinin etkin olmaya başladığı MÖ 5. yüzyıl başlarına kadar, Gorgon-Medusa başı dışında figürlü bezeme, alınlıkta değil, metoplar üzerindedir (Eran, 2019, s. 260). Dor düzeninin Batı Akdeniz'de bezemesi olmakla birlikte görsel ve kavramsal açıdan Kıta Yunanistan'dakilerden farklıdır. Bu tapınaklardaki örnekler, terrakotta plakaları şeklinde olup üzerindeki betimlemeler genellikle Gorgon-Medusa başı şeklindedir (Şekil 4). Bunlar muhtemelen apotropaik özellik taşımaktadır. Batı Akdeniz alınlıklarında Kıta Yunanistan'daki tapınakların alınlıklarında bir hikaye anlatımı yoktur (Eran, 2019, s. 261). Mimari terrakottalar çok renkli bezemelere sahip olup bu bezemeler daha çok Gorgon-Medusa ve insan başı şeklinde görülmektedir. Bu konudaki en erken örneklerden biri Thermum Apollon Tapınağı'dır (Eran, 2019, s. 260).

Thermum Apollon Tapınağı'nın planı ve boyutları, dikdörtgen şeklinde, 5 x 31 metredir. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan tapınağın girişi güney yönündedir. Tapınak, naos ve en erken örneklerden biri olan derin bir opisthodomostan oluşmaktadır; önde ve arkada ante çıkıntıları bulunmaktadır. Duvarlar kerpiçten yapılmıştır, üst yapı ise muhtemelen ahşap ve terrakotta kullanıldığından günümüze kadar gelememiştir (Winter, 1993, ss. 112-115). Tapınak civarında ele geçen boyalı terrakotta panoların metop olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir (Lawrence, 1996, ss. 66-67; Dinsmoor, 1950, ss. 51-53; Marconi, 2007, ss. 8-9) ve genellikle bu panolar üzerindeki betimlemeler Gorgon-Medusa başından oluşmaktaydı ve muhtemelen "apotropaik" özellik taşımaktaydı. Bu uygulama Dor düzeninin kullanıldığı Batı Akdeniz'deki tapınak yapılarında, Kıta Yunanistan'da olduğu gibi bir hikaye anlatma çabasının olmadığını göstermektedir (Eran, 2019, s. 261).

MÖ 7. yüzyılın sonlarında yapılan Thermum Apollon Tapınağı'nın, MÖ 6. yüzyılda ve MÖ 3. yüzyıl sonlarında ufak değişikliklerle kullanılmaya devam ettiği görülmektedir (Kalpaxis, 1976, ss. 47-50).

Şekil 4. Thermum Apollon Tapınağı Metoplarından Gorgon-Medusa Betimi MÖ 630-620. Kaynak: (Stewart, 1990, Fig. 76).

Syracusa Apollon Tapınağı

Arkeolojik mimari verilerine göre tapınağın MÖ 6. yüzyıl başlarında inşa edildiği anlaşılmaktadır. Ön cephesi doğuya bakan ve doğu-batı yönünde uzanan tapınak, Batı Akdeniz’de taş malzeme ile inşa edildiği bilinen ilk tapınak olma özelliği taşımaktadır. Bundan dolayı taş işçiliğinde birtakım deneyimsizlikler yaşanmış ve inşaatta kullanılan bloklar, olması gereken büyüklükte yapılamamıştır (Eran, 2019, s. 587). Kıyıya çok yakın konumda olan tapınak, Ortygia Adası’nın kuzeyinde, yerleşim içinde yer almaktadır. Tapınak pronaos, naos ve adytondan oluşmaktadır. Dor geleneğine uyan stylobat seviyesinden biraz yüksekte olan pronaosun yan duvarları bitiminde ante bulunmamaktadır (Eran, 2019, s. 587). Tapınağın giriş merdivenlerinde bulunan “Knidieides oğlu Kleomenes, güzel sütunları olan bu tapınağı Apollon’a adadı” (Guarducci, 1982, ss. 13-20) yazıtındaki ibareden (Şekil 5) Anadolu ustaların burada çalıştığı anlaşılmaktadır.

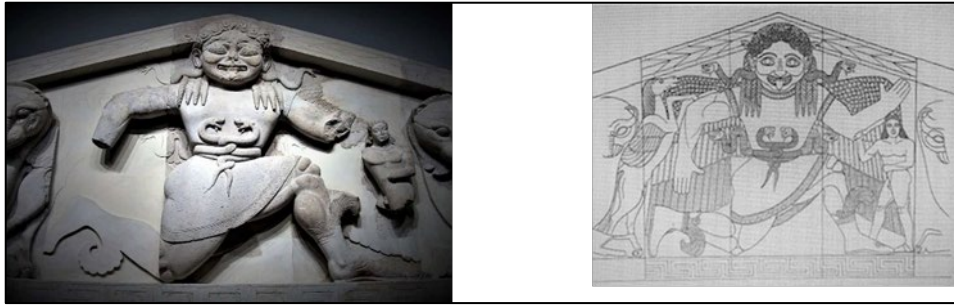

Şekil 5. Syracuse Apollon Tapınağı Giriş Merdiveni Üzerindeki Yazıt. Kaynak: (Guarducci, 1982, s. 13).

Tapınağın üst yapısıyla ilgili az bir bilgi mevcut olmasına rağmen “in situ” durumunda korunan tek bir arşitrav bloğu ile birçok terrakota çatı malzemesi üst yapıyla ilgili birtakım ipuçları vermektedir (Guillini, 1981, ss. 97-125). Tapınağın, boyalı çatı bezemeleri, terrakottadan geometrik ve bitkisel bezeli geison kaplamaları ile sima parçaları, tepe akroterionda olduğu düşünülen bir atlı figürü ile sfenksten, köşe akroterionu parçaları ele geçmiştir. Alınlıkta ise Batı Akdeniz tapınakları için gelenekselleşen devasa bir Gorgon-Medusa başı bulunmaktaydı. Tapınağın Orta Çağ’da kiliseye dönüştürüldüğü, sonraları ise malzemeleri sökülerek inşaatlarda kullanıldığı görülmektedir (Guido, 1987, ss. 43-45).

Korfu Artemis Tapınağı

Taştan yapılmış ilk ve en büyük Arkaik tapınak olan Korfu’daki Artemis Tapınağı, MÖ 580 civarında yapılmıştır (Tomlinson, 2003, s. 24). Tapınağın boyutu zemin planı 22.40, 47.90 metre ve yüksekliği yaklaşık 6.10 metreydi. Bu tapınağın doğu alınlığı günümüze ulaşamamıştır fakat batı alınlığı, tapınağa gelen ziyaretçilerde büyük hayranlık uyandıran bir etkiye sahiptir. Batı alınlığı işlenen Gorgon-Medusa kabartması aynı zamanda malzeme olarak kullanılan kaliteli mermeriyle de ünlüydü. Alınlığın merkezinde yer alan Gorgon-Medusa oldukça dikkat çekicidir ve adeta alınlıktan fırlamışçasına izleyenlerde farklı duygu durumları oluşturacak (korku, irite, hayranlık vb.) bir etkiye sahiptir (Şekil 6a-b). Buradaki kanat izleri Medusa’nın terracottalar, seramikler vb. eserler üzerine işlendiği gibi kanatlı olarak betimlendiğini göstermektedir (Şekil 7).

Şekil 6a-b. Korfu Artemis Tapınağı Batı Alınlığı MÖ 580 ve Çizimi. Kaynak: (Boardman, 2001, s. 193, Fig. 187; Rodenwaldt, 1939, s. 20; Tejero, 2021, s. 39, Fig. 5).

Şekil 7. Kanatlı Gorgon-Medusa MÖ 580-70. Kaynak: (Schefold 1993, s. 84; Tejero, 2021, s. 40).

Gorgon-Medusa'nın yılan saçları arkaik bir üslupta işlenmiştir. Üst gövde frontal, bacaklar profilden verilerek "knielau" pozisyonunda işlenmiştir. Belinde kemer görevi gören ve gövdeleri birbirine dolanmış iki yılan, başları antetik bir şekilde işlenmiş olup yılanların açık ağzı saldırıya geçecekmiş gibi bir izlenim vermektedir. Medusa'nın gözleri kocaman ve patlak bir şekilde işlenmiş olup bakını, mitosunda olduğu gibi, taşa çevirecekmiş gibi bir etki yaratmaktadır. İri dişlerini gösteren açık bir ağız içinde dışarı sarkan bir dille betimlenen Medusa izleyenleri hem korkutan hem de onlarla dalga geçer gibi Grotesk bir ifade kazanmıştır. Grotesk kavramına bakıldığında bir yönüyle ironi ve alegoriyi de içerdiği görülmektedir (Tekdemir Dökeroğlu, 2021, ss. 1-18).

Kısa bir khiton giymesi Antik Yunan'daki sporcu ve savaşçı kadınları hatırlatmakta ise de Doğu sanatındaki karışık yaratıklara bakıldığında, çoğunun Gorgon-Medusa gibi kolları kısa ve etek kısmı dizlerine kadar inen sade bir giysi giydiği (Temür, 2016, ss. 1-15; Gökçe, 2023, ss. 95-112) görülmektedir ve büyük olasılıkla buradan etkilenmiştir.

Artemis Korfu Tapınağı'nın batı alınlığında merkezde Gorgon-Medusa, her iki yanında antitetik bir şekilde duran aslanlar, Artemis'in "Potnia Theron" yani hayvanların hakimesi sıfatını çağrıştırmaktadır. Doğu'da olduğu gibi tanrı ve tanrıçaların hizmetinde bulunan ve onların yardımcıları olan karışık yaratıkların yüklendiği misyonun burada Gorgon-Medusa'ya atfedilmiş gibi bir izlenim uyandırmaktadır. Bu bağlamda Grotesk bir unsur olarak izleyiciyi etkileyen hatta rahatsız eden bakışlarıyla Gorgon-Medusa'nın tanrıçanın yardımcısı olabileceği muhtemel görünmektedir.

Mimaride ve sanatta sıklıkla kullanılan Gorgoneion, Gorgon-Medusa'nın başı ve yüzünü ifade eden bir terimdir ve genel olarak dekoratif bir işlevle işlenmektedir. Ancak figürün arka planına bakıldığında; bunun basit bir dekoratif öge olmadığı anlaşılmaktadır. Burada Grotesk bir yaklaşımın sergilendiği fark edilmektedir. Çünkü canavarımsı görünümüyle izleyeni korkutan, "taşa çeviren gözleriyle" onu izlediğini hissettirerek ona rahatsızlık veren, fakat bir o kadar da belli bir düzeyde hayranlık uyandıran yapısıyla tanrısal bir ifadeye büründüğü görülmektedir. Doğu'daki eril formların aksine (Humbaba'da olduğu gibi) Yunan'ın ataeril yapısı, canavarı kadın formuna sokarak Gorgon mitosunu oluşturduğunu düşündürmektedir. Çünkü kadının vatandaş sayılmadığı, söz sahibi dahi olmadığı bir toplumda canavar, olsa olsa kadın olurdu. Ki Yunan mitolojisinde ve yazınlarında çok sayıda bunun örneği görülebilmektedir. Kirke, Sirenler, Skylla; Medea, Helen vb. büyücü, canavar, öldürücü, intikamcı, hatta büyük bir savaşa neden olan ve en kapsamlısı olarak kötülükleri, hastalıkları, umutsuzluğu dünyaya saçan Pandora gibi kişiliklerin hepsinin kadın olması tesadüf olmasa gerekir. Bu bağlamda Yunan toplumunda kötülükler saçan, korkunç yapısıyla kendisine bakanlara zarar veren bir imge ancak kadına atfedilebilirdi. Fakat yine de tüm bu atfedilen olumsuz sıfatlara ve imgelere rağmen Gorgon-Medusa kadın formuyla Doğu'nun tanrıçalarının özelliklerini, görüntüde silik fakat içerik bakımından güçlü bir etki yaratmaktadır. Çünkü Artemis Tapınağı'nın alınlıklarına Artemis'e eş bir

pozisyonda "Potnia Theron" imajıyla işlenmesi hikayenin derin anlamına işaret etmektedir. Korfu'daki Artemis Tapınağı'nın kireçtaşından batı alınılığında bu figürün iki yanında Perseus tarafından başı kesildikten sonra doğan çocukları Pegasos ve Khrysaor'la her iki yanında yer alan leoparlar Gorgon-Medusa'nın Artemis'in "epiphani"si veya yardımcısı olduğu ihtimalini güçlendirmektedir. Helen tapınaklarında kullanılan figürlü heykeltıraşlık eserlerinin, aslında bezemeden fazlası olduğu düşünülmektedir. Bunlar, izleyiciye görsel iletişim yoluyla ulaştırılan politik/dinsel bir mesaj ya da propaganda unsuru olabileceği gibi heykellerin canlanabileceği gibi naif, mistik bir inanç unsuru da olabilir (Holloway, 1988, ss. 177-183; Marconi 2009, ss. 4-17; Hölscher, 2009, ss. 54-67).

Selinus C Tapınağı MÖ 530-520

Selinus C Tapınağı, MÖ 550-530 yılında yapılmıştır. Peripteros planlı Dor düzenli bir tapınaktır. Naos ve pronaos'u ince uzun bir yapıdadır. Batı Akdeniz tapınaklarında olduğu gibi Selinus C Tapınağı'nda da opisthodomos yerine adyton bulunmaktadır (Eran, 2019, s. 332). Selinus C'de entablatur, hemen hemen sütun yüksekliğinin yarısına yakın bir yüksekliğe sahiptir (Eran, 2019, s. 579). Selinus C Tapınağı, MÖ 6. yüzyılın sonlarında Sicilya'daki Selinus'ta inşa edilen bir dizi tapınaktan biriydi. Tapınağın yanlarındaki yüksek kare paneller olan metoplar heykellerle süslenmişti. Metopların birinde Perseus, yanında Athena bulunan Medusa'nın kafasını keserken betimlenmiştir (Şekil 8). Bu heykeller 1822 yılında yapılan kazılarda bulunmuştur (Carpenter, 2007, s. 114). Antefixlerde ise Gorgon-Medusa'nın başı yer almaktadır (Kekule, 1884, s. 42), (Şekil 18). Bu tapınakta işlenen Gorgon-Medusa figürleri Grotesk unsurlar taşımaktadır. Perseus'un Gorgon-Medusa'nın kafasını kesmesi sahnesinde normal şartlarda Batı Akdeniz Tapınakları'nda görülmeyen bir hikaye anlatma çabası onu betimsel ve içerik açısından diğer Batı Akdeniz Tapınaklarının işlevinden ayırmaktadır. Söz konusu sahne aynı zamanda Doğu sanatlarında işlenen Gılgamesh ve Enkidu'nun Humbaba'nın kafasını kesme sahnesini de çağrıştırmaktadır.

Şekil 8. Selinus'tan Kireçtaşı Bir Metop Kabartması MÖ 530. Kaynak: (Carpenter, 2007, s. 114, Fig. 154).

Gorgon-Medusa'nın Kökenine Dair

Yunan mitolojisinde geçen Gorgonlar, Phorgys ve Ceto'dan doğan karışık yaratık formunda tasvir edilmiştir (Hesiodos, 2014, s. 277-278). Karışık yaratıkların Doğu mitolojisinden Batı'ya aktarıldığı bilinmektedir. Grifon, khimeira, sirenler, sfenksler, aslan-demonlar, boğa-demonlar vb. karışık yaratıkların Doğu'yla tanıştıktan sonra Yunan mitolojisine ve sanatına yansıdığı görülmektedir (Gökçe, 2023, ss. 95-112). Fakat ilk zamanlarda birebir kopyası şeklinde Doğu'dan aktarılan bir unsur iken sonraları Grek özellikler kazandığı anlaşılmaktadır (Temür, 2009, s. 16). Nitekim Yunanların Doğu'yla ticaret yapmaları ve kolonizasyon faaliyetlerinde bulunmaları Doğu'yla ilişkilerini şekillendirmiş ve aralarında kültürel bir etkileşime neden olmuştur.

Mısır ve Mezopotamya sanatlarında görülen karışık yaratıklar, bazen tanrıların buyruklarını uygular, bazen de tanrıların misyonunu taşırlardı, bazen de tanrı ve tanrıçaların, ölümlülerin ya da kutsal mekânların koruyuculuğunu üstlenirlerdi. Bu karışık yaratıkların başka bir görevi de ölümlüler ile ruhlar arasında aracı olmalarıdır. Söz konusu yaratıklar, zaman zaman korkuları ve ulaşmak istedikleri hayallerinin bir sonucu olarak ortaya çıkarlardı. Grek mitolojisindeki yaratıklar Doğu'da olduğu gibi benzer rolleri sürdürmekle birlikte Doğu örneklerinin aksine tanrısallık rollerine daha az bağlılık göstermektedirler. Grekli sanatçıların belli bir merkeze-saraya ya da iktidara bağlı olmaması, aynı betimin farklı versiyonlarının oluşmasına neden olmuştur. Bundan dolayı Doğu sanatında görülen karışık yaratıklar çok uzun zaman süreçlerinde dahi fazla bir değişikliğe uğramazken Grek sanatında aynı dönem içerisinde birçok değişime uğradığı görülebilmektedir. Bu farklılığın nedeni, Doğu sanatından Grek sanatına geçen karışık yaratıkların Yunan mitolojisine olduğu gibi değil de kendilerine uyarlamaları, kendine has anlamlar yüklemelerinden kaynaklanmaktadır. Böylece ortaya biçimsel açıdan Doğu kökenli, işlevsel açıdan ise Grekli

karışık yaratıklar meydana geldiği görülmektedir (Temür, 2009, s. 16).

Doğu sanatındaki bazı karışık yaratıkların işlevleri ve stilistik özelliklerine bakıldığında benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Hemen hemen hepsinde koruyuculuk işlevinin olduğu ve tanrı ya da tanrıçanın hizmetinde bulunan yardımcılar oldukları fikri ön plana çıkmaktadır. Üzerlerindeki giysi modelinin, kısa kollu, altta dizlere kadar inen kısa bir tunik ya da khiton tarzı olduğu ve kanatlı olarak betimlendikleri anlaşılmaktadır. Medusa'nın yüz yapısına bakıldığında Doğu anlatılarında geçen bazı karışık yaratık veya canavarların yüz yapısı gibi, (Örneğin Sümer edebi eserlerinden Gılgamesh'te geçen "Humbaba" yüz fizyonomisine benzer olduğu görülmektedir (Şekil 9). Ayrıca Samos'ta ve özellikle Sparta'daki Artemis Ortheia kutsal alanında ele geçen kült etkinlikleriyle ilgili Grotesk maskelerin bazıları Doğu'daki Humbaba maskelerini çağrıştırmaktadır (Burkert, 2017, s. 31). Bu bağlamda Doğu'nun Humbaba'sını çağrıştıran Gorgon-Medusa başının mask özelliği (Şekil 10) ve bu figürün Artemis Tapınağı'nın alınlığında işlenmesi anlam kazanmaktadır.

Şekil 9. Humbaba.

Kaynak: (Howe, 1954, Fig. 5, s. 36).

Şekil 10. Atina Akropolis'i'nden Gorgon-Medusa

Baş. Kaynak: (Boardman, 2001, s. 195, Fig. 188).

Doğu sanatında betimlenen grifon, boğa-insan, aslan-insan, sfenks, demon vb. karışık yaratıkların, bulundukları yerleri koruma işleviyle (Gökçe, 2023, ss. 95-112) benzer olduğu söylenebilir. Gorgon-Medusa, taşla çeviren bakışlarıyla da "apotropaik" bir özellik kazanmaktadır. Adeta bakışlarıyla kötü bakanların negatif enerjisini bakana geri yansıtan bir izlenim yaratmaktadır. Bütün bu özelliklerinin yanında Greklerin Doğu'dan etkilenecek aldıkları bu formlar, Grekleştirilerek yeni bir form kazanmıştır. Çünkü Gorgon-Medusa örneğinde olduğu gibi ilk örnekleri her ne kadar Doğu etkiliyse de sonraları Grekleştirildiği görülmektedir. Bu nedenle Arkaik dönemde (MÖ 7. ve 6. yüzyıllarda) yılan saçları ve korkunç bakışlarıyla adeta mitolojisini doğrularcasına betimlenen Gorgon-Medusa figürünün Klasik dönemde (MÖ 5. ve 4. yüzyıl) dönemin estetik ve sanat anlayışını etkileyen idealist felsefenin etkisiyle olsa gerek, güzel bir genç kız şeklinde betimlendiği görülmektedir (Şekil 11). Bu şekliyle Yunan sanatında ilk görüldüğü Arkaik dönemdeki işlevini kaybettiği ve Klasik dönemin estetik anlayışıyla idealize edildiği anlaşılmaktadır.

Şekil 11. Mermerden Mask, MÖ 5. yy Roma Kopyası. Kaynak: (Carpenter, 2007, s. 113, Fig. 152).

Sonuç

Çalışmada ele alınan Arkaik dönem Yunan mimarisinde ve daha birçok sanat eseri ve diğer objeler üzerine işlenen Gorgon-Medusa figürü, Grotesk sanat açısından değerlendirilmiş ve bu figürlerin Batı sanatındaki ilk Grotesk yaklaşımı yansıttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda “Korkunç, tekinsiz, irite eden, aynı zamanda gülünç ve tuhaf” kavramlarıyla açıklanan Grotesk sanatın Gorgon-Medusa figürlerinde, hem işlev hem görünüm açısından, kendisini hissettirdiği görülmektedir. İki zıt kavramı, trajedi ve komediyi, birleştiren Grotesk sanat Gorgon-Medusa’nın gerek mitosundaki trajedisi gerekse eserler üzerindeki betimlemelerindeki korkunç ve irite eden aynı zamanda komik görüntüsü açıkça görülmektedir.

Karşıt gibi görünen kavramların/olguların absürd denebilecek şekilde birleştirilmesi ve yeniden işlenmesiyle farklı spiritüel bir mekan atmosferi yaşatan Grotesk sanat, Yunan tapınaklarında görselleştirilen Gorgon-Medusa betimlerinin Grotesk yaratımı, bulundukları yerlerde spiritüel atmosfer algısını yaratarak figürleri tanrısallık boyutuna taşıma, izleyici veyahut da tapınanın üzerinde derin izler bırakma istenci işleviyle tapınakların alınlıklarına, metoplarına, antefix ve akroterlerine işlendiği görülmektedir.

Gorgon-Medusa figürünün fizyonomisinin Doğu’daki karışık yaratıkların fizyonomisine oldukça benzediği ve ilk betimlerinin Doğu sanatının etkisiyle oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle Grotesk sanatın Doğu sanatında da görüldüğü ve bu bağlamda Doğu sanatındaki Grotesk eğilimin Batı sanatının çok öncesine götürülebileceğini vurgulamak gerekir; fakat her ne kadar Arkaik Dönem Gorgon-Medusa figürünün ilk betimlerinde, Doğu sanatının etkisi görülse de sonraki yüzyıllarda özellikle Klasik dönemde güzel bir genç kız formunu aldığı görülmektedir. Bu durum Grek sanatçılarının kendi duygu, düşünce ve gözlemlerini katmalarının ve idealist felsefenin etkisiyle oluşan estetik bakış açısının sonucunda Grekleştirdikleri anlaşılmaktadır.

Gorgon-Medusa’nın ilk betimlerinin Sümer yazınında geçen Gılgamesh Destanı’ndaki Humbaba’nın yüz özellikleriyle ve Doğu sanatındaki karışık yaratıkların işlev ve görüntüleriyle benzer olması Gorgon-Medusa’nın kökeni hakkında ipuçları vermektedir; tek farkı, Doğu sanatında işlenen gerek karışık yaratıkların çoğunun gerekse Humbaba’nın cinsiyetinin eril olmasıdır. Bu durumun Yunan dünyasının eril sisteminden kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Arkaik dönemde birçok Yunan tapınak mimarisinde hem Kıta Yunanistan hem de Batı Akdeniz’deki kolonilerinde sevilerek işlenen Gorgon-Medusa figürleri Kıta Yunanistan’da bir olay örgüsü şeklindeyken Batı Akdeniz tapınaklarında işlenen Gorgon-Medusa figürleri apotropaik nitelikler taşımaktadır. Ki bu yönüyle çalışmada ele alınan bu tapınaklardan Korfu Artemis Tapınağı ve Thermum Apollon Tapınağı’nda belli bir hikaye anlatımı hakim iken Syracuse’daki Apollon Tapınağı ve Selinus C Tapınağı’nda birer dekoratif unsuru taşımaktadır fakat yine de bu dekoratif süsleme, basit bir dekorasyon değil apotropaik bir işlev taşıdığı anlaşılmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Aktulum, K. (2020). Sanatsal bir biçim olarak grotesk nedir?. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi *Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi*, 2(1), 1-35.
- Apollodoros, (2020). *Bibliotheka/Yunan Mitolojisi*. Nur Nirven (Çev.). Pinhan Yayınevi.
- Batur, M., & Başdoğan, A. (2022). Resim sanatında grotesk imgelerin kullanımı üzerine bir inceleme. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat*, 7(14), 38-50.
- Beazley, J. D. (1986). *The development of attic black figure*. University of California Press. Berkeley.
- Boardman, J. (2001). *Yunan heykeli: arkaik dönem*. Yaşar Ersoy (Çev.). Homer Kitabevi.
- Carpenter, T. H. (2007). *Antik Yunan’da sanat ve mitoloji*. Bensen B.M. Ünlüoğlu (Çev.). Homer Kitabevi
- Çelgin, G. (2011). *Eski Yunanca-türkçe sözlük*. Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Dinsmoor, W. B. (1950). *The architecture of Ancient Greece: a account of its historic development*. New York.
- Eran, Y. (2019). *Arkaik dönem tapınakları, Anıtsal Hellen mimarlığına giriş*. Ege Yayınları.
- Floren, J. (1964). *Studien zur typologie des gorgoneion, aschendorffsche*. Verlagsbuchhanlung Münster Westfalen, Aschendorff, Germany.
- Guarducci, M. (1982). Ancora sull’epigrafedel tempio di apollo a siracusa. *Atti della Accademia nazionale dei Lincei. Classe di*

- scienze morali, storiche e filologiche, 8(3), 13-20.
- Guido, M. (1987). Il tempio arcaicadi Apollo a Siracusa: Riflessioni nuove. Benedetti S. & Mariani, M. G. (Eds.), *Saggi in onore di Guglielmo de Angelis d'Ossat* (pp. 43-45). Universita degli Studi di Roma.
- Guillini, G. (1981). Origini dell'Architettura Greca in Occidente. *ASAtene*, 59, 97-125.
- Gökçe, B. (2023). Geç Hitit sanatında mitolojik yaratıklar. *BELGÜ*, Özel Sayı, 95-112.
- Hesiodos. (2014). *İşler ve günler*. Furkan Akderin (Çev.). Say Yayınları.
- Holloway, R. R. (1988). Early Greek architectural decoration as functional art. *AJA*, 92, 177-183.
- Hmeros. (2014). *İlyada*. Azra Erhat & A. Kadir (Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hmeros. (2014). *Odysseia*. Azra Erhat & A. Kadir (Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Howe, T. P. (1954). The origin and function of the gorgon-head. *AJA*, 58(3), 209-221.
- Hölscher, T. (2009). Architectural sculpture: messages? programs? *Towards Rehabilitating the Notion of Decoration*. SIO, Oxford, 54-67.
- Kalpaxis, A. E. (1976). *Früharchaische Baukunst in Griechenland und Kleinasien*. Athanassiou.
- Kekule, R. (1884). *Die Antiken Terracotten, Band II, Die Terracotten von Sicilien*. W. Spemann, at Heidelberg University Digital Library.
- Lawrence, A. W. (1996). *Greek Architecture*. Yale University, New Haven.
- Marconi, C. (2007). *Temple Decoration and Cultural Identity in Archaik Greek World, The Metopes of Selinus*. CUP, Cambridge.
- Ostby, E. (2009). The Relief Metopes from Selinus: Programs and Messages. *SIO*, 154-173.
- Ovidius. (1994). *Dönüşümler/Metamorphoses*. İsmet Zeki Eyüpoğlu (Çev.). Payel Yayınları.
- Pausanias. (1918). *Description of Greece*. Vol. I-IV, W.H.S. Jones, (Trans.). Harvard University Press.
- Reed, E. E. (1961). Dürrenmatt's "Der Besuch der Alten Dame: A Study in the Grotesque. *Monatshefte*, 53(1), 9-14.
- Richter, G. M. A. (1994). *A Handbook of Greek Art*. Phaidon Press.
- Rodenwaldt, G. (1939). *Korkyra: Archaische Bauten und Bildwerke, Band II: Die Bildwerke des Artemistempels*. Verlag Gebr. Mann.
- Schefold, K. (1993). *Götter-und Heldensagen der Griechen in der Früh-und Hocharchaischen Kunst*. Hirmer.
- Steig, M. (1970). Defining the Grotesque: An Attempt at Synthesis. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 29(2), 253-260.
- Stewart, A. F. (1990). *Greeks Sculpture, an Exploration*. Yale University.
- Tejero, K. (2021). *Iconography of The Gorgon in Early Greek Art: From Foreign Fiend to Local Legend* [Master's thesis, Global Archaeology University].
- Tekdemir Dökeroğlu, Ö. (2021). Bir ifade biçimi olarak grotesk ve sanat yapıtlarındaki görünürlüğü üzerine. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Uluslararası Felsefe ve Sanat Sempozyumu*, 1-18.
- Temür, A. (2016). Yunan Sanatında karışık yaratıklar ve kökenleri ışığında, doğu sanatları ile batı sanatları arasındaki etkileşimler. *Uluslararası Amisos Dergisi*, 1(1), 1-15.
- Temür, A. (2009). *Grek Sanatında Karışık Yaratıklar* (Yayın no: 241682). [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Tomlinson, R. A. (2003). *Yunan Mimarlığı*. Rifat Akbulut (Çev.). Homer Kitabevi.
- Winter, N. A. (1993). *Greek architectural terracottas from the prehistoric times to the end of the archaic period*. Clarendon Press.
- Turani, A. (2003). *Dünya sanat tarihi*. Remzi Kitabevi.
- Yılmaz Kolancı, B. (2020). Anadolu'da Roma imparatorluk dönemi mimari bloklarında Medusa bezemesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40, 81-104.